

עלית נשמות בארץ ישראל *

"העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, למה זה דומה לספר תורה שנשרף"¹, וכשרואים ספר תורה שנשרף חייבים לקרוע. כשספר תורה נשרף, רק הגוויל נשרף, באותיות אין האש שולטת, האותיות פורחות באויר. כוחות החיים שבספר תורה, האותיות האלקיות, אין אפשרות לכלות אותן. רק את המסגרת הגשמית, הגוויל, אפשר לשרוף, אפשר לכלות. כוחות החיים עולים למקור החיים ומתחברים במקור חיים. כך מסופר על ר' חנינא בן תרדיון, אחד מעשרה הרוגי מלכות². כשהוציאוהו להישרף לקח ספר תורה ושם בחיקו, וכשהאש נאחזה בו ובספר התורה, שאלו אותו תלמידיו מה אתה רואה, ענה להם אני רואה גוויל נשרף ואותיות פורחות באויר. ר' חנינא בן תרדיון התכוון ללמד את תלמידיו מה יש לראות כשספר תורה נשרף, מה יש לראות כשנשמה קדושה עולה השמימה על קידוש ה'. אין האותיות נשרפות, רק הגוויל נשרף. רבי חנינא בן תרדיון רצה שתלמידיו יבינו ויחושו את המציאות הזאת — אין הנשמה נשרפת, אין החיים כלים, הגוף נשרף, המסגרת הגשמית שהכילה את החיים עד עכשיו, אותה מסגרת נשרפת. החיים שהיו מקודם באותה מסגרת, כוחות החיים, כוחות הנשמה, הולכים ומתעלים למדרגות עליונות של חיים — למקור החיים. כוחות חיים אלה מתעלים מעל ההגבלות של המסגרות הגשמיות, ואינם מוגבלים יותר בהשפעתם על עולמנו. כך לימד ר' חנינא בן תרדיון את תלמידיו. כך יש להבין את המציאות הזאת, שהיא מציאות ממשית של עליית כוחות החיים, התעלות של חיים.

בנינו, תלמידינו הקדושים התעלו. כוחות חיים התעלו למקור החיים, התקרבו למקור החיים והלא זו היתה שאיפתם התמידית — להתקרב למקור החיים, להיות דבוקים במקור החיים, לא לתת להגבלות של העולם הזה להגביל את החיות האלקית שהיתה בהם, לתת ביטוי לחיים העליונים הגנוזים בכל אחד ואחד מישראל, בנשמה האלקית הנמצאת בתוכנו. כוח חיים זה בהתעלותו יונק מאותם כוחות חיים שמצאו את ביטויים בעולמנו זה, בארצנו, ובבית מדרשנו. כוחות החיים הללו, כוחות נשמה אלו, גם בהיותם דבוקים במקור החיים העליונים מרחפים עלינו באוויר הטהור הזה של ארץ ישראל, באוויר הקדוש של בית המדרש הזה, והם פועלים ומשפיעים עכשיו, כשם שהשפיעו

* מתוך דברים שנאמרו באזכרה בישיבה אלול תשל"ד.

1 מועד קטן דף כה, א.

2 עבודה זרה דף יח, א.

בהיותם במסגרות גשמיות הניתנות לראיה חושית. צריך להגביר ולחדד את החוש הפנימי שלנו, לחוש באותם כוחות של חיים שמרחפים עלינו. חיל גדול של נשמות קדושות, כוח עצום של חיים מרחף על ארץ ישראל. עצמה אדירה של קדושה וטהרה מרחפת ומשפיעה, מזוככת ומרוממת אותנו. צריך רק לדעת לחוש במציאות הזאת הנמצאת מעלינו ובתוכנו. חיים אלה באו מתוך שאיפה של דבקות במקור החיים, שאיפה שהלכה וגדלה במשך השנים, במשך התחנכותם והתעלותם בקדושה, בפיתוח אותם כוחות נשמה. כוחות כאלו, שאיפות כאלו, יונקים אנו ממקור מעמדנו הציבורי הראשון של עם ישראל. בעמדנו בפעם הראשונה במעמד כזה של עליית נשמה כלל ישראלית, התגלתה השאיפה להתעלות מעל המסגרות הגשמיות בכדי לקלוט דברי אלקים חיים. בזמן מתן תורה, באותו מעמד נעלה שבו זכו כל ישראל לרוח הקודש, לפיתוח הכשרון של שמיעת 'אנכי ה' אלקיך' מפי הגבורה, 'כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל' והקב"ה הוריד טל של תחיה להחיות אותם בכדי שיוכלו לקלוט את הדיבור הבא. אין אפשרות לשמוע את דבר ה' בתוך אותה מסגרת קטנה גשמית שנשמטנו נתונה בה. בכדי לקלוט דברים אלקיים צריכה להיות נכונות להתעלות עד כדי יציאת נשמה. זו השאיפה שהתגלתה אז במעמד הר סיני. בכוחה של השאיפה הזאת חיים אנו במשך כל הדורות — בעלי נשמות אלקיות הפועלות בעולם הזה, שואפות להתעלות, להתקדש ולתת ביטוי לאותה עליה בכל מסגרות החיים המצומצמים שלנו. ואם יש צורך להתעלות מעל לחיים המצומצמים בכדי לאפשר הארה אלקית ציבורית לכל עם ישראל, קיימת נכונות להתעלות נשמתית כזאת לעולמות עליונים ממש. אלו הן האותיות של ספר תורה שלא נשרפו. אלו הם כוחות החיים שהשיגו והתעלו לעולמות עליונים. בוודאי היה צורך בכך, בכדי להציל ולרומם את עם ישראל.

ספרי תורה אלו לא היו ספרי תורה פשוטים, הם היו ספרי תורה של ארץ ישראל. יש ערך מיוחד לספרי תורה של ארץ ישראל, לכוחות של קדושה מגידולי הארץ, מברכת ה' הניתנת לארץ הזאת, מאותה ראייה מלאת הברכה של העין הטובה אשר "עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"⁴. כוחות אלו, שאיפות אלו, של התעלות לאלקים במובנם העליון ביותר, אפשר רק לשאוב מקדושת ארץ ישראל. "ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו לישראל אלמלא קדמו משה. במשה הוא אומר ומשה עלה אל האלוקים, בעזרא הוא אומר 'הוא עזרא עלה מבבל, מה עליה האמור כאן תורה, אף עליה האמור להלן תורה'⁵. והמהרש"א מוסיף על כך — כשם שעלייתו של משה היתה אל האלקים כך עלייתו של עזרא לארץ ישראל היתה עליה לאלקים. אמור מעתה, עליה לארץ ישראל, התעלות בארץ ישראל, יצירה של קדושה בארץ ישראל, ישוב הארץ, בניין הארץ — כל אלו, גילויים הם של עליה לאלקים. זהו הכוח המיוחד של קדושת ארץ ישראל, שאלקיותה מאפשרת את הדבקות האלקית בכל מעשה ומעשה

3 שבת דף פח, ב.

4 דברים יא יב.

5 סנהדרין דף כא, ב.

בארץ ישראל, עד כדי קביעת חז"ל⁶ שאפשר לקיים מצות דבקות בה' על ידי נטיעה בארץ ישראל. ההכרה הזאת היתה חדרה עמוק בנשמותיהם של בנינו-קדושינו, דבקים היו באלקים — בלימוד תורה, במצוות מעשיות, בתפילה, באהבת ישראל, בפיתוח המדות הקדושות הישראליות ובבניין ארץ ישראל — חשו את הדבקות האלקית שאפשר לחוש רק בארץ ישראל.

כשכוחות אלו פועלים בחזקה, טבעי הדבר שיש צורך בכך שאותן נשמות תתעלינה מעל המסגרות הגשמיות, מעל לחיים המצומצמים בעולם הזה, בכדי להעלות את כל עם ישראל, טבעי הוא שויראה הדבר בעיניהם כהמשך ישיר לאותן שאיפות שפעלו בהיותם עמנו, ושמצאו את ביטויין בכל נשימה ונשימה של חייהם. השאיפה להתעלות מוצאת את בטויה הפשוט והנעלה בשירו של אחד מהקדושים, ובזה הוא שימש כפה לכולם; הוא אמר את הדברים כשליח צבור. כך כתב בהסברו לשיר שתיאר את הרדיפה של האדם אחרי צלו, את הרצון שלו להדביק את צלו: "שאיפת האדם לרדוף ולהשיג את צלו היא שאיפתו להיות יותר ממה שהוא באמת. בחיי יום הדבר לא ניתן להשגה, אולם בקרב, על ידי קידוש שם שמים, האדם מתעלה למעלה ממה שהוא באמת, וזוהי השגת הצל".

שאיפתם הנעלה מצאה את ביטויה בעוד נקודה שהיתה מיוחדת להם. לא זו בלבד שחשו בכל מאודם את אושר החיים, את שמחת החיים בכל גילוי של חיים בארץ ישראל, אלא שהיה אצלם מתח תמידי של תחושת התחדשות החיים, מתח של קדושה, זרם של קדושה, שהפעיל אותם והדליק אותם, שאננות ושגרה היו מנוגדות לטבע נשמתם, הם קיימו בפשטות את הכלל הנעלה בעבודת ה' 'בכל יום יהיו בעיניך חדשים'. כל ענייני תורה ומצוות, תפילה, אהבה ויראה, אהבת ישראל וארץ ישראל, צפיה לגאולה, לא יתכן שיתיישנו. חיים זורמים בכוחות אלו, ובמקום שחיים זורמים אין התיישנות, אין שגרה, זה חי, זה תוסס, זה רענן, וכך זה היה אצלם.

הזדמן לי לדבר אתם בעניין זה ולהזכיר את דברי הט"ז⁷ על ברכת התורה. חז"ל תיקנו לברך 'נותן התורה' בלשון הווה, כי בכל יום ויום הקב"ה נותן את התורה. אין זה דבר שקרה פעם בעבר בלבד. יש נתינה של תורה בכל יום ויום, צריך רק לדעת לקבל את התורה בכל יום. אותו כוח של מקורייות, של רעננות, של חיות, של התחדשות, אפשר לשאוב ביתר תוקף רק בארץ ישראל. בפרשת בכורים נאמר: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ" וכו'.⁸ פסוק זה מצווה לומר כל יהודי בכל דור ודור, ואפילו יהודי שכבר חי עשרה דורות בארץ, הרי הוא לא בא אל הארץ, הוא נולד בארץ, אעפ"כ בכל שנה צריך הוא לומר "הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ". יהודי צריך לחוש כאילו עכשיו

6 ויקרא רבה כה, ג.

7 רש"י דברים כו, טז על פי תנחומא.

8 שולחן ערוך אורח חיים סי' מז.

9 דברים כו, ג.

בא אל הארץ, כשם שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. רעננות החיים שבארץ חיינו, השמחה שבארץ ישראל, כל זה מגביר את תחושת כחה של ההתחדשות של 'בכל יום יהיו בעינך חדשים' ביחס למעלתה של ארץ ישראל. והלב מתמלא רגשי תודה על זכותנו הטבעית להיות בין באי ארץ ישראל — "הגדתי היום לה' אלוקיך כי באתי אל הארץ". גם בעניין זה הצטיינו תלמידינו הקדושים — בתחושה הזאת, בשמחה הזאת, באושר הזה שחשו על שנפל בחלקם להיות בארץ ישראל, להשתתף בבניין הארץ על ידי בניין חברון — זה היה משהו חדש בשבילם כל יום, תחושה חדשה של קדושה, של יצירה, של סיפוק ואושר נפשי.

בספר 'חסד לאברהם' לר' אברהם אוולאי מובא, שכשיהודי עולה לארץ ישראל, בלילה הראשון הנשמה של חוץ לארץ מסתלקת ובהא לו נשמה חדשה. הנשמה של חוץ לארץ איננה מספיקה לתפקידי החיים שבארץ ישראל. פה דרוש כוח חיים חדש, המתחדש תמיד ואינו מתיישן, כוח זה נמצא רק בארץ החיים. כי הכישרון הנשמתי הזה של תחושת ההתחדשות, תחושת זרם החיים האלקיים הזורמים בתוכנו, ונתינת ביטוי לאותו זרם בכל מעשה, בכל דיבור, בכל מחשבה, בכל תפילה, הכישרון הנשמתי הזה אינו תלוי בזרם החיים הזורם ביהודי הפרטי, זה תלוי בעיקר בתחושת זרם החיים הזורם בכלל האומה, ואת זה אי אפשר לחוש בחוץ לארץ, במקום שאנו עם מפורד ומפורד בין העמים. את זה אפשר לחוש רק במקור חיי האומה. "מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ"¹⁰. צריך איזה קשר אחדותי נשמתי בכדי לחוש את החיים הכללים המתרקמים פה בארץ ישראל, להיות מאוחד איתם, להיות דבק איתם, ודרך הדבקות באומה דבקים באלקים חיים. כל זה אפשר לחוש רק בארץ ישראל וכל זה חשו בנינו הקדושים. חכמינו ז"ל אומרים על אחד מאנשי עזרא שנקרא משולם דמישלם בעובדי¹¹

רש"י שם מפרש 'תמים במעשיו'. מה מוסיפה לנו ההגדרה של תמימות על המושג של שלימות? בתורה ישנה מצווה 'תמים תהיה עם ה' אלקיך'¹². הרמב"ן¹³ מלמדנו שזוהי מצוות עשה מן התורה (הרמב"ם אינו מונה אותה בין המצוות), ומגדיר אותה כך: "ענין הצוואה הזאת שניחד לבבנו אליו לבדו יתברך ושנאמין שהוא לבדו עושה כל וממנו לבדו נדרוש הבאות". בסוף דבריו אומר הרמב"ן, שהרמב"ם סבר שהמצווה הזאת איננה מצווה פרטית אלא היא הערה כללית שנעבוד את ה' בשלימות — בקיום כל המצוות, כענין הפסוק "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'"¹⁴. התמימות מתגלה בזה שהולכים בתורה ה'. יוצא מזה, שיש תמימות כזאת המתגלה בזה שמקיימים את כל המצוות, וזה סוג אחד של תמימות. לפי הרמב"ן יש תמימות הצריכה להתגלות בכל מצווה ומצווה — שתיעשה בתמימות, שתיעשה בתחושה כזאת, במדרגה כזאת, שנייחד לבבנו אליו לבדו יתברך. בכל מצווה צריך להיות ייחוד הלב רק לה', לכוננות האלקיות

10 שמואל ב ז, כג.

11 מגילה דף כג, א.

12 דברים יח, יג.

13 בהוספות לספר המצוות, מצוות עשה ה.

14 תהלים קיט, א.

שבמצווה בלי התחכמיות, לקיים את המצווה כפשוטה, בישרות טבעית. זוהי המצווה של 'תמים תהיה עם ה' אלקיך'. כך קיימו מצוות בנינו הקדושים — בתמימות, בישרות, בייחוד הלב, בריכוז המחשבה, ובריכוז כל כוחות החיים. כל פרט ופרט היה בשבילם קיום כל התורה כולה. אותו יחס שהיה להם לכל התורה, התרכזו בכל פרט ופרט ובכל מעשה ומעשה, ולכן יכלו לחוש את כח ההתחדשות, את זרם החיים ואושר הקדושה הקיימים בכל פרט ופרט ממצוות ה'.

גם בהלכות תמימות חידשו הלכות. החידוש של דורנו בהלכות תמימות הוא דבר שהיה קיים כבר בדור האבות והיה צריך להתגלות מחדש בדורנו. הלא אברהם אבינו כבר נצטווה 'התהלך לפני והיה תמים'¹⁵. מה החידוש שדורנו חירש בו? יש מצווה 'אחרי ה' אלקים תלכו ובו תדבקו'¹⁶. אברהם אבינו לא נצטווה ללכת אחרי ה' אלא 'התהלך לפני', לפני ה'. יש הבדל גדול, מהותי, בין הליכה אחרי ה' והליכה לפני ה'. ללכת אחרי ה' אין זה כל כך קשה. כשהקב"ה הולך לפנינו, מראה לנו את הדרך ומאיר לנו נתיבות חיינו, אנו יודעים לאן צריכים להגיע, ואין זה קשה ללכת בדרך כזאת. אבל כשצריך ללכת לפני ה', כשאנחנו מצווים ללכת קדימה ואיננו יודעים לאן זה יוביל, אין ה' מאיר את הדרך, לפעמים צריך ללכת בחושך, לעבור מכשולים וייסורים בכדי להגיע. בדרך כזאת אפשר ללכת רק אם קיים אותו כוח של תמימות של אמונה — אם הקב"ה מצווה, הולכים ואין שאלות. ולא רק שאין שאלות, אלא שאין שאיפה יותר נעלה מאשר ללכת לפני ה' ולהתעלות, כפי הצווי האלקי. אברהם אבינו התנסה בו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"¹⁷, לאן? 'אל הארץ אשר אראך', באמונה ובתמימות. "והעלהו שם לעולה, על אחד ההרים אשר אומר אליך"¹⁸. הקב"ה אינו אומר לו לאן הוא צריך להגיע, ואברהם אבינו הולך בשמחה לעקידה. שאיפה כזאת הנובעת מכוחה של אמונה תמימה וישרה, בלי התחכמות, זוהי החכמה העמוקה ביותר. חכמת אמונה זאת מפתחת את הכוחות האלקיים ומפעילה אותם באמונה וביטחון, שרק בדרך זו צריך ללכת. כי רק הדרך הזאת מובילה לאותה התעלות, לאותה דבקות אלוקית של 'כשאתה תם חלקך עם ה' אלקיך'¹⁹.

כך הלכו בנינו, באותה ישרות, באותה טבעיות, באותה התלהבות, באותו צימאון לקיום המצוות. כך דקדקו במצוות בכל סערות הקרב. בכל המצבים הקשים נשארו באותה תמימות יציבה ואיתנה. תמימות כזאת אי אפשר לטשטש, אי אפשר לבלבול. גם כשיש אש וגפריית מסביב אין מתבלבלים, השלמות הזאת, העמוקה והבטוחה, פועלת ומפעילה את כל הכוחות הנשמתיים. יתר על כן, יש פה איוו שאיפה היוצאת אל הפועל, כעין שאיפתו של ר' עקיבא — 'מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימנו'. השאיפה היחידית היא להתעלות ולהידיבק במקור החיים, לתת ביטוי לאותם כוחות של חיים בצורה

15 בראשית יז, א.

16 דברים יג, ה, ועיין סוטה דף יד, א.

17 בראשית יב, א.

18 בראשית כב, ב.

19 ספרי שופטים קעג.

התמימה, הישרה והפשוטה, מלאת הענווה, השקט והשלוח, האושר והסיפוק הפנימי. השאיפה הזאת יוצאת אל הפועל בעת הצורך על ידי פעולה של מסירת הנשמה, של התעלות הנשמה מעל המסגרות הגשמיות. אצל התמימים הללו אין שום ספק שהקב"ה מוביל בדרך זו, גם אם ההליכה היא לפניו. המסירות הזו באה לא רק כמשהו 'בדיעבד', אלא מתגלה ככוח מקורי של 'לכתחילה'. בעצם לכך שאפו תמיד, 'מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימנו'. והפעם הפסוק הוא 'התהלך לפני והיה תמים'. מי שזוכה לתמימות הזאת הוא זוכה להיות דבוק בה' אלקינו.

כוחות אלו שאבו בנינו הקדושים לא רק במסגרות החינוכיות שבהן למדו. חייבים אנו להזכיר את זה בשבילנו ובשביל כל אלה היושבים כאן. בנינו שאבו את הכוחות האלה מבית אבא ואמא שלהם שיחיו, מהדור הזה שזכה לעבור יסורים גדולים ולהישאר בתמימות בכוח אמונתו, ולבנות חיי מחדש פה בארץ חיינו. החיים שיצר דור זה הם חיים הנמשכים, חיים הנותנים לנו כוח להמשיך לחיות וליצור, וחיים אלו נמשכים בכל אחד ואחד מאתנו פה בארץ ישראל, את כוחה של התמימות מגלים לא רק הבנים אלא גם ההורים, האבות והאימהות שיחיו לאורך ימים טובים. כוח זה מתגלה באותה צעידה לפני ה' ולפני המחנה של עם ישראל, בנכונות לכל מאמץ, לכל התעלות, עד כדי אותה התעלות נשמתית. כוח זה מעודד אותנו להמשיך לצעוד בדרךכם. כוח זה שעבר מההורים לבנים חי פה בבית המדרש הזה, והוא מחיה אותנו. הלא גם זכרונם של אלה הקדושים מעורר בנו את כל הכוחות של תמימות, של ישרות, של פשטות, של טבעיות, של התחדשות של קדושה, הפועלת במציאות של 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', בתורה, במצוות, באהבת עם ישראל ובבניין ארץ ישראל, אנחנו נמשיך לשאוב מכוחות אלו, נגדל אותם, ובע"ה נחיה אותם. זאת תהיה העליה לנשמות בנינו-תלמידינו הקדושים, עד הופעתם בתחיית המתים במהרה בימינו אמן.